

Exkurze do Prahy – po stopách staletého soužití Čechů a Rakušanů

Ondřej Matějka

1 | Úvod

Praha je jako centrum českých zemí ideálním místem ke sledování stop staletého soužití Čechů a Rakušanů. V tomto modulu nabízíme dvě témata: „Češi a Habsburkové“ a „Svět pražských kaváren a německojazyčné kultury“. Obě témata budou probrána na konkrétních místech v Praze. Možnosti jsou samozřejmě daleko širší. Proto modul obsahuje i odkazy na další tipy pro německojazyčné skupiny žáků v Praze.

2 | Plán vyučování

Trvání	jeden den
Cílová skupina	střední školy, rakousko-česká výměna žáků, české a rakouské třídní výlety do Prahy
Vztah k RVP	RVP G - Dějepis: OV Žáci posoudí postavení českého státu uvnitř habsburského soustátí a analyzuje jeho vnitřní sociální, politické a kulturní poměry.
Učební cíle	Žáci poznají město jako místo vzpomínek při objevování poukazů na rakousko-české soužití.
Kompetence	Žák rozšiřuje své poznání a chápání kulturních a duchovních hodnot, spoluvytváří je a chrání.
Metody	práce s texty, skupinová práce, place based education
Materiály	M1, M2, M3, M4

<p>Doporučené instituce a odkazy</p>	<p>Instituce: Pragkontakt odkaz Pražský literární dům odkaz Rakouské kulturní fórum Praha odkaz</p> <p>Projekty: Kafka v Praze odkaz Praha sdílená a rozdělená odkaz</p>
<p>Doporučený průběh aktivit</p>	<p>ČEŠI A HABSBURKOVÉ</p> <p>Příprava: Rozdělte žáky na Staroměstském náměstí do tří skupin. Každá skupina dostane jeden z materiálů M1, M2 nebo M3. Každý se zabývá jedním památníkem na Staroměstském náměstí: památníkem Jana Husa, památníkem popravených 27 českých pánů a památníkem, který upomíná na mariánský sloup. Nejprve by měla skupina žáků najít přidělený památník a přečíst si k němu text. Potom se tři skupiny, např. u laviček před památníkem Jana Husa, setkají a představí svůj památník ostatním skupinám.</p> <p>Společně pak žáci zodpoví následující otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> ┆ Seřadte vzpomínané události chronologicky. ┆ Promyslete, jaké příčinné souvislosti mohou existovat mezi jednotlivými událostmi. ┆ Pokuste se přitom prezentovat roli Habsburků z perspektivy těchto památníků a zamyslete se nad následujícími otázkami: <p>Co si – na základě těchto tří památníků – Češi asi myslí, respektive mysleli, o Habsburcích?</p> <p>Co si myslíte o tom, jak Češi svůj vztah k Habsburkům pomocí těchto památníků vyjadřují?</p> <p>SVĚT PRAŽSKÝCH KAVÁREN A NĚMECKOJAZYČNÉ KULTURY</p> <p>Bod 1: Přečtěte si text (M4) a najděte odpovědi na následující otázky (nejlépe v malých skupinkách, z nichž každá zodpovídá jen jednu otázku):</p> <ul style="list-style-type: none"> ┆ Co jste zjistili z textu o soužití Němců a Čechů v Praze v první polovině 20. století? ┆ V jaké kavárně se scházeli přednostně čeští umělci a co bylo místem setkávání pro německé umělce? ┆ Proč chodili lidé v první polovině 20. století do kaváren? ┆ V jaké pražské kavárně se setkávali němečtí a rakouští emigranti, kteří uprchli před nacistickým terorem? ┆ Která jména umělců zmíněná v textech jste už někdy slyšeli? ┆ Napište všechna jména kaváren, která jsou v textu zmíněna.

Bod 2:

Navštivte kavárnu Louvre (Národní třída 22), kde se v prvním patře ve vstupní hale kavárny nachází na stěně velká stará mapa pražského centra. Pokuste se tam najít kavárny, které byly zmíněny v textu. Kolik jich najdete?

Bod 3:

Zajděte do jedné z nalezených kaváren a pokuste se návštěvu v kavárně si užít. Pokuste se přitom zodpovědět otázku, jestli jste tam potkali nějakého dnešního Franze Kafku nebo Franze Werfela. A jestli ne, proč asi?

Témata: Češi a Habsburkové

→ M1

Poprava 27 českých pánů

Pokud už jste byli v Praze na Staroměstském náměstí, asi jste si všimli 27 bílých křížů na dlažbě u Staroměstské radnice. Možná jste se divili, proč tam jsou.

27 pánů, rytířů a měšťanů, Čechů a Němců, protestantů a jeden katolík tu tehdy přišlo o život. Byli potrestáni za to, že se přidali k povstání proti právoplatnému habsburskému císaři. Povstání mělo náboženské důvody, protože císař se předtím pokusil omezit náboženskou svobodu platící v českých zemích od poloviny 15. století.

Povstání začalo 23. května 1618 slavnou pražskou defenestrací a skončilo bitvou na Bílé hoře v listopadu 1620, která dodnes představuje pro Čechy národní trauma. V bitvě na Bílé hoře před branami Prahy vojsko katolických Habsburků drtivě porazilo protestantské stavy. Následovalo nemilosrdné pronásledování všech povstalců, bez ohledu na společenské postavení nebo národnost. Císař Ferdinand II. využil svého vojenského vítězství, aby posílil svoje postavení v českých zemích, potlačil protestantskou víru a navždy zlomil moc stavů.

Všechny osoby, které se nějak podílely na stavovském povstání, byly potrestány. Nejhůře dopadli tři páni, sedm rytířů a sedmáct měšťanů, kteří byli v brzkých ranních hodinách 21. června 1621 na Staroměstském náměstí popraveni. Krvavá podívaná trvala čtyři hodiny, kat Jan Mydlář při tom prý ztupil čtyři meče.

Hlavy dvanácti popravených byly v železných koších pro odstrašení i varování pověšeny na staroměstskou mosteckou věž. Odstraněny odtud byly až o deset let později.

Porážkou protestantských stavů v bitvě na Bílé hoře začala pro starší národní i pozdější komunistickou historiografii „doba temna“. Je tak označováno skoro 300 let neomezené vlády Habsburků nad českými zeměmi, která skončila až s nezávislostí Československa v roce 1918. Kdysi hrdé české království bylo degradováno na habsburskou provincii a ztratilo většinu svých práv. Dnes to připomíná nejen 27 křížů zapuštěných do dlažby na Staroměstském náměstí.

Zkrácená verze článku z webu [Českého rozhlasu](#). (cit. 30.08.2018)

→ M2

Mariánský sloup na Staroměstském náměstí

Po staletí byl mariánský sloup symbolem pražského Staroměstského náměstí. Šestnáctimetrový barokní pískovcový sloup byl postaven v roce 1650 podle vzoru mariánského sloupu u vídeňského dvora. Byl postaven z vděčnosti za konec třicetileté války, která v Čechách zuřila jako nikde jinde. Konkrétní příležitost představovala záchrana Prahy před švédskou armádou, která se dostala ještě krátce před vestfálským mírem v roce 1648 až na druhý břeh Vltavy, než se jí podařilo na Karlově mostě, hlavně díky studentům z jezuitské školy v Klementinu, zahnat na útěk.

Během doby českého národního obrození se ze sloupu stal symbol utlačování českého národa Habsburky, který se tyčil jako připomínka porážky českých protestantských stavů v bitvě na Bílé hoře v roce 1620. Protože tou začala, jak to nazývala česká národní a později i komunistická historiografie, doba temna, v níž byly Čechy i Morava plně podrobeny moci Habsburků. Ale ani tato moc netrvala věčně a po první světové válce se rozpadla. Krátce poté, 3. listopadu 1918, byl mariánský sloup zničen. Očitý svědek nám to popisuje takto:

„3. listopadu 1918, byla to neděle, se konalo shromáždění na Bílé hoře, jehož se zúčastnily desetitisíce lidí. Po shromáždění vedlo několik provokatérů dav lidí obratně Malou Stranou a přes Karlův most až na Staroměstské náměstí. Tam, naproti mariánskému sloupu u památníku Jana Husa, postaveném před třemi lety, už čekali hasiči z pražské čtvrti Žižkov s žebříky, lany a kladivy. S tím se dav pustil do sloupu. Při prvním pokusu se přetrhlo lano, sloup zůstal nepoškozený. Ale po několika dalších pokusech padl. Kdo proti ničení protestoval, byl davem rychle umlčen a když se zástupce provizorní československé vlády pokusil dav jménem lidu přimět k tomu, aby sloup nechali být, odpověděli mu: My jsme lid.“

Hlava sochy panny Marie, která mariánský sloup korunovala, je uchována v Národním muzeu. Co se stalo s dalšími zbytky sloupu, je dodnes záhadou. Společnost pro obnovu mariánského sloupu se od roku 1990 pokouší na původním místě na Staroměstském náměstí postavit napodobeninu barokního díla. V české společnosti narážejí tyto pokusy většinou na nepochopení, mýtus mariánského sloupu jakožto sloupu za vítězství v bitvě na Bílé hoře tvrdošjně přežívá.

Zkrácená verze článku z webu [Českého rozhlasu](#). (cit. 30.08.2018)

→ M3

Jan Hus

Jan Hus (* kolem 1370; † 6. července 1415 v Kostnici) byl český křesťanský teolog, kazatel a reformátor. Vyučoval na Karlově univerzitě v Praze a byl nějaký čas i jejím rektorem. Pro svoje kritické učení byl pozván před koncil v Kostnici, tam své učení nechtěl odvolat a byl poté upálen na hranici. Jeho smrt podnítila v Čechách protestní hnutí, které se podle Jana Husa nazývalo husitské. V dobách národního obrození se z Jana Husa stal národní hrdina.

Památník byl odhalen v roce 1915, u příležitosti pětistého výročí upálení Jana Husa v Kostnici. Iniciativa na postavení památníku reformátoru Janu Husovi začala sporem v českém zemském sněmu v roce 1889. Kvůli Janu Husovi se rozpoutala ostrá diskuse, protože někteří hlasitě protestovali proti přidání jeho busty na Národní muzeum k ostatním osobnostem. Proto vznikl plán postavit k reformátorově poctě v Praze velký pomník.

Trvalo velmi dlouho, než se podařilo dospět k dohodě o místě a podobě památníku. Z křesťanského reformátora a mučedníka se proto stal i hrdina lidu, který pevně bojoval za pravdu a nezalekl se žádné světské autority. Jeho odkaz „bojovat za pravdu“, v současnosti bez nacionalistických podtónů, patří dodnes k důležité součásti české identity.

→ M4

Praha – České hlavní město vděčí za svou pozici na mapě evropských kaváren díky období mezi Belle Époque a druhou světovou válkou.

I když byly první velké kavárny, jako třeba Café Savoy, uvedeny do provozu už na konci 19. století, kavárenský život se rozvinul teprve na počátku 20. století. Podobně jako ve Vídni se i zde staly kavárny společenským a kulturním centrem a inspirativním místem setkávání pro umělce a tvořivé lidi.

Existovaly tehdy tucty takzvaných čtenářských kaváren, v nichž byly k dispozici místní i zahraniční noviny, časopisy a tiskoviny. Tím se Praha sice rovnala metropolím dunajské monarchie, Vídni a Budapešti, ale v tu dobu se pohled upíral k Mekce kaváren a umělců – k Paříži.

Kde domov můj?

Kdo tehdy jako umělec (až na průkopnické výjimky to byli tehdy pouze muži) na sebe trochu dbal, navštěvoval minimálně dvě až tři kavárny denně – aby tam četl, hrál šachy a biliár, diskutoval, politizoval a psal. Jak důležitou roli představovala v tuto dobu recepce zahraničních časopisů pro uměleckou tvorbu, ilustrují následující věty českého básníka a nositele Nobelovy ceny Jaroslava Seiferta (1901 – 1986): „Tady v kavárně jsme diskutovali, plánovali, vášnivě debatovali. Erotický *La vie parisienne* šel z ruky do ruky a za pár dní byl roztrhaný jako prapor regimentu po bitvě.“

Kavárna tak byla pro pražskou uměleckou elitu, pro novináře a spisovatele druhým domovem. Neméně působivě, i když z jiné – právě ženské – perspektivy popisuje pražskou kavárenskou atmosféru téměř před stoletím Kafkova družka a publicistka Milena Jesenská (1896–1944): „V kavárnách se píše, koriguje, povídá. V kavárně se odehrávají rodinné scény, v kavárnách se pláče a nadává o životě a na život. V kavárně se jí na dluh, v kavárně se žije, lenoší, zabíjí čas.“

V dílech literárních velikánů předválečného období, především však v jejich memoárech a v memoárech jejich současníků, se Praha zdá být sluneční soustavou kavárenské kultury – Arco, Metro, Central, Continental, Imperial, Union, Německý dům, Slavia, Louvre a Savoy jsou jeho planetami, obydlenými jasnými mysliteli a temnými básníky.

Intelektuální boje o pozornost a o revír

Vypravěč, divadelní autor a publicista František Langer (1888 – 1965) kupříkladu vzpomíná na Arco, v němž se setkávali německojazyční autoři známého „Pražského kruhu“: „Kavárna Arco byl elegantní podnik s velkými zrcadly, tady se setkávali němečtí spisovatelé Franz Werfel, který tehdy psal verše, Franz Kafka, který procházel obdobím palčivých pochybností o svém spisovatelském nadání, Max Brod a Egon Erwin Kisch, který už tehdy znal celou noční Prahu... Z malířů přicházeli pravidelně Feigl, Nowak, Kars, Justitz a další. Kavárna Arco v Hybernské soupeřila s kavárnou Union ve třech ohledech: pokud šlo o umělce, číšníka a počet vystavených novin a časopisů.“

Do Arca chodilo i hodně českých autorů – to nebyla samozřejmost, protože vzdouvající se národní konflikt se v tu dobu nevyhnul ani kavárnám. Sarkasticky k tomu poznamenal Egon Erwin Kisch (1885 – 1948): „S půl milionem Čechů města Prahy nepěstoval žádný Němec styky mimo styky obchodní. Nikdy si nezapálil cigáro zápalkou Ústření matice školské, stejně jako si

Čech nezapálil zápalkou z krabičky německého Schulvereinu. Žádný Němec se nikdy neobjevil v české Měšťanské besedě, žádný Čech v německém Kasinu. Dokonce i orchestrální koncerty byly výlučně jednojazyčné, výlučně jednojazyčné byly plovárny, sady, hřiště, většina restaurací, kaváren a obchodů.“

Protipól Arca byla Františkem Langrem zmíněná kavárna Union, také zvaná Unionka, na rohu ulic Národní třída a Na Perštýně. Byla především místem setkávání českojazyčné inteligence. Výtvarní umělci, spisovatelé, architekti, redaktoři a kritici sem chodili a scházeli se tu k intelektuálním bojům o revír a o pozornost. Kdo se jako nováček opovážil do diskusních krožků na teritoriu Unionky, musel se prosadit proti nedůvěře a aroganci etablovaných štamgastů, jak vzpomíná František Langer:

„Někteří vstupovali do této kavárenské místnůstky v přesvědčení, že jsou oprávněni zde usednout. Ale byli nejprve, ještě z dálky a zdvořile, ode všech okukováni, vyslýcháni a zkoumáni, co v nich vězí a čeho jsou schopni. Potom si všimli, že si na ně ostatní časem buď zvykli, a byli tedy přijati, anebo že už jim nikdo otázky nekladl ani se o jejich výroky a názory nikdo nestaral, takže nakonec sami poznali, že sem nepatří a přestali přicházet. Ve svých soudech byli umělci z Unionky nafoukaní chlapíci, kteří o sobě měli příliš vysoké mínění.“

Na Václavském náměstí se nacházely dvě velké kavárny, na jedné straně Boulevard a na druhé straně Luxor, které měly obě místnosti s biliárem. Ve třicátých letech, po převzetí moci Hitlerem v Německu až do německé okupace v roce 1939, byly obě kavárny oblíbeným místem setkávání mnoha německých antifašistických emigrantů, kteří našli v demokratickém Československu útočiště a rádi se tu setkávali u hraní biliáru.

Pražská kavárenská kultura dnes: renesance mezi tradicí a modernou

Ne všechny velké kavárny předválečného období existují bez přerušení až do dneška. Některé však přečkaly a některé byly znovu obnoveny. Jednou z nich je i Café Savoy na malostranském nábřeží Vltavy naproti Národnímu divadlu. Další je Café Louvre na Národní třídě – asi jediná existující kavárna města, která oprávněně počítá Franze Kafku ke svým hostům.

Z většiny podniků však nezbylo nic. Nebo jen jméno: kdysi slavné Arco tak dnes poskytuje prostory kantýně policejního prezidia, Německý dům byl po druhé světové válce přejmenován na Slovanský dům a koncem devadesátých let přeměněn na moderní nákupní centrum, kanceláře a kino. V paláci Luxor na Václavském náměstí se dnes nachází největší knihkupectví v zemi, a kde si kdysi v úctyhodné Unionce čeští intelektuálové podávali dveře, vcházejí a vycházejí dnes „kravaťáci“ v oblecích – v moderním skleněném paláci naproti obchodnímu domu Tesco se dnes nachází správní centrum banky.

Vedle legendárních domů z první poloviny 20. století je dnes v Praze samozřejmě i mnoho nových kaváren, Praha tedy v tomto ohledu drží krok s ostatními evropskými metropolemi své velikosti. Často jsou to právě menší, a ne zcela v centru se nacházející podniky, v nichž znovu kavárenská kultura vzkvétá.

Zkrácená verze článku z Tschechien-online.cz: (cit. 30.08.2018).